

УДК 373-053.5: 316.752

**ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЖИТТЯ
В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

І. В. СОПІВНИК, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри
соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті

E-mail: sopivnyk_i@nubip.edu.ua

О.А. ОСТРОВСЬКА, магістрант гуманітарно-педагогічного факультету

E-mail: olenaostrovaska71@gmail.com

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. У статті розкрито аксіологічний підхід у вихованні дітей молодшого шкільного віку. Подано результати діагностики схильності до суїцидальної поведінки учнів четвертого класу. Обґрунтовано шляхи виховання ціннісного ставлення до життя в учнів молодшого шкільного віку: інтеграція зусиль фахівців різних галузей до роботи із учнями; формування сприятливо життєвого середовища навколо дітей; цілеспрямоване виховання ціннісного ставлення до життя під час аудиторної та поза аудиторної роботи; формування у школярів готовності до протидії життєвим труднощам, страхам, розвиток стресостійкості.

Ключові слова: цінності, аксіологія, ціннісна сфера особистості, ціннісне ставлення, ціннісне ставлення до життя, схильність до суїцидальної поведінки.

Актуальність (Introduction). Однією із найважливіших цінностей є життя людини. Проте, на різних етапах життєдіяльності трапляються різноманітні труднощі під впливом яких людина втрачає особистісні смисли життя та віру в свої сили. Результати соціально-психологічних досліджень свідчать, що 27,2% дітей віком 10-17 років іноді втрачають бажання жити, 17,8% – вважають, що нікому немає до них справ, 25,5% – не завжди можуть розраховувати на допомогу близької людини, 51,9% – не стримуються в ситуації конфлікту [2]. За даними державного комітету статистики щорічно в Україні покінчують життя самогубством близько 10000 осіб. Особливою групою ризику щодо суїцидів є підлітки та молодь. Саме тому необхідно вивчати схильність до суїцидальної поведінки в дітей молодшого шкільного віку та розробляти шляхи виховання ціннісного ставлення до життя у дітей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Висвітленню аксіологічних питань присвячені праці таких дослідників як В. Абушенко, С. Анісімов, І. Бех, О. Бікла, Г. Васянович, О. Вишневський, О. Головаха, С. Гончаренко, Н. Дмитрук, І. Зязюн, А. Кавалеров, М. Каган, С. Кіреєв, О. Лимарчук, І. Мостова, Л. Овсянецька, В. Огнев'юк, В. Оржеховська, Г. Падалка, О. Савчук, М. Сметанський, Р. Сопівник, Н. Ткачова, Г. Шевченко, В. Шелепа та ін. Цінність людини відображена у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених (Є. Бондаревська, Б. Братусь, М. Боришевський, Т. Буякас, Є. Клімов, О. Кононко, С. Максименко, В. Роменець, Г. Шевченко та ін.)

Мета (Purpose) статі полягає в обґрунтуванні шляхів виховання ціннісного ставлення до життя в учнів молодшого шкільного віку.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано ряд методів науково-педагогічного дослідження, зокрема: аналіз, узагальнення, опитування (діагностика схильності до суїцидальної поведінки за Горською М.В.).

Результати (Results). Дослідники виділяють десять основних мотивів суїцидальної поведінки серед молоді, зокрема: переживання образи, самотності, відчуженості, неможливість бути зрозумілим; реальна або уявна втрата батьківської любові, нерозділене кохання, ревності; переживання, пов'язані із смертю одного з батьків, розлученням батьків; почуття

провини, сорому, образи, незадоволеність собою; страх перед ганьбою, приниженням, глузуванням; страх перед покаранням; любовні невдачі, сексуальні ексцеси, вагітність; почуття помсти, погроз, шантажу; бажання привернути до себе увагу, викликати жаль, співчуття; співчуття або наслідування приятелів, героїв книг, кінофільмів [2]. Мотиви суїцидальної поведінки обумовлені у значній мірі віковими особливостями. Так, діти у віці до 13 років сприймають суїцидальне явище як прагнення уникнути проблемної ситуації чи покарання. Серед підлітків спроби самогубства відбуваються значно частіше, ніж у дітей, але далеко не всі з них досягають своєї мети. Так, дослідники відзначають, що частота суїцидів підлітків не перевищує 1% від усіх суїцидальних дій. Суїцидальна поведінка в цьому віці частіше представляє демонстративний характер, або навіть шантажування. Віковими причинами самогубств серед дітей до 14 років частіше пояснюються постійними сварками та непорозуміннями в родині. Часто причиною самогубств у дітей є відсутність любові, ізоляція від членів сім'ї або смерть когось з родичів чи товаришів. У молодшому шкільному віці самогубства частіше скоюють хлопчики. Поширеною причиною появи суїцидальної поведінки в дітей є випадки сексуального насилля. Для суїцидентів цієї вікової групи також характерна наявність фізичних чи психічних розладів [2].

Нами проведено дослідження серед учнів 4 класу (48 учнів) щодо схильності до суїцидальної поведінки за методикою М.В. Горської. Дана методика передбачає діагностику за чотирма шкалами: шкала тривожності (свідчить про рівень здатності індивіда до відчуття тривоги), шкала фрустрації (свідчить про ступінь розчарування, яке виникає через реальні або уявні перешкоди, що заважають досягненню мети), шкала агресії (свідчить про підвищену психологічну активність, прагнення до лідерства через застосування сили до інших людей.), шкала ригідності (свідчить про ускладнення у зміні визначеної суб'єктом діяльності за умов, що така перебудова справді потрібна).

Результати дослідження схильності учнів 4 класу до суїцидальної поведінки за шкалами тривожності, фрустрації, агресії, ригідності подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Схильності учнів 4 класу до суїцидальної поведінки за шкалами

Шкала / Рівні	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Тривожність	64	12	24
Фрустрація	8	75	17
Агресія	21	54	25
Ригідність	17	25	58

Узагальнення результатів діагностики схильності учнів 4 класу до суїцидальної поведінки за методикою М.В. Горської свідчить, що хоча більшість учнів мають низький рівень схильності, проте викликає занепокоєння наявність дітей із високим рівнем (див. Рис.1).

Схильність учнів 4 класу до суїцидальної поведінки (методика М.В.Горської)

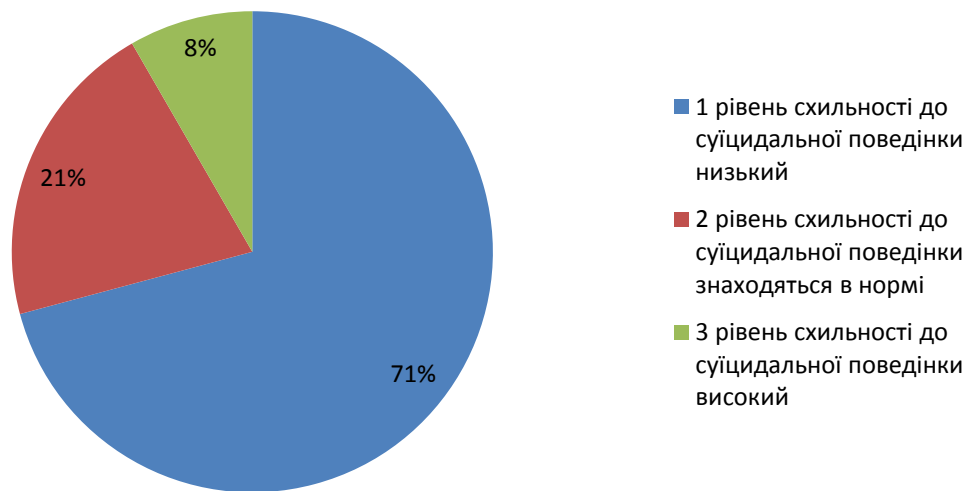

Рис.1. Діагностика схильності до суїцидальної поведінки учнів 4 класу

Також нами проведено діагностику на виявлення страхів та тривожності за методикою Є.І. Рогова. Результати свідчать, що більшість учнів 4 класів мають медичні страхи (див. Рис.2).

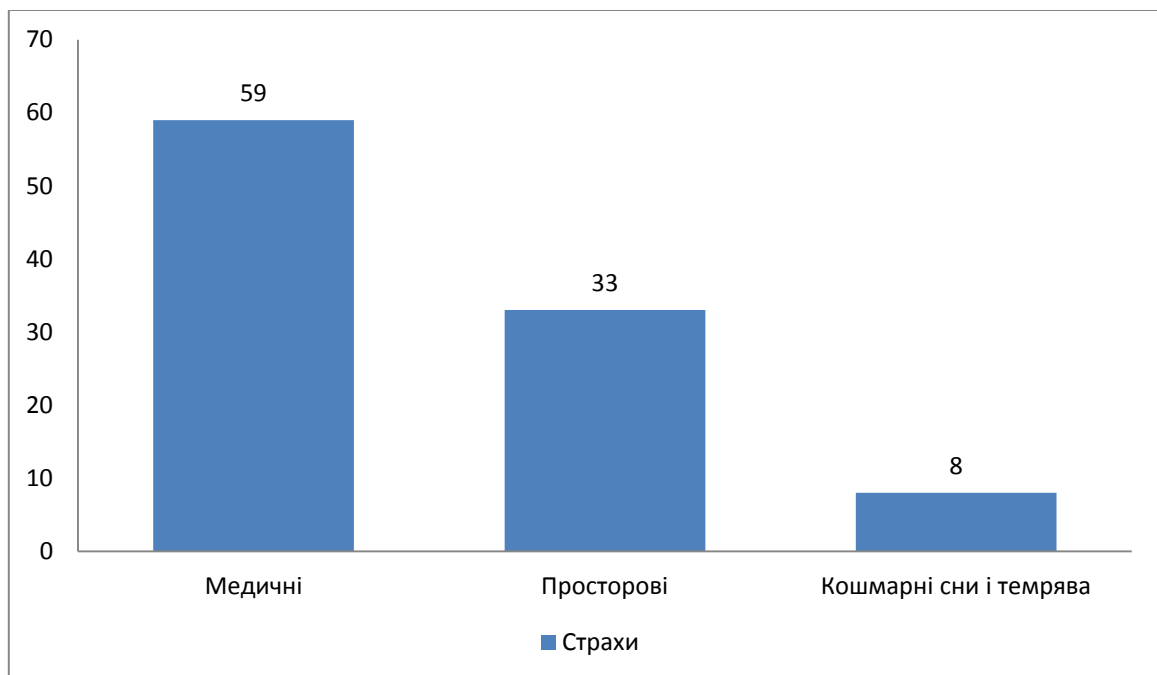

Рис.2. Категорії страхів учнів 4 класів, у %

Результати діагностики свідчать, що уже серед учнів молодшого шкільного віку є діти із високим рівнем схильності до суїцидальної поведінки. Окрім цього, діагностовано значний відсоток дітей (59%) із медичними страхами. Дані результати підтверджують необхідність

проведення первинної профілактики суїцидальної поведінки молодших школярів та виховання у них ціннісного ставлення до життя в ході реалізації аксіологічного підходу [1-6].

Основними шляхами виховання ціннісного ставлення до життя у молодших школярів є:

1) *інтеграція зусиль фахівців різних галузей, до роботи із учнями.* Необхідно залучати до роботи педагогічний колектив закладів освіти, психологів, соціальних педагогів, психотерапевтів. Окрім цього, варто організувати зустрічі із волонтерами, представниками духовництва, військовослужбовцями та іншими людьми, які в силу виконання своїх професійних обов'язків знають ціну життя;

2) *формування сприятливо життєвого середовища навколо дітей.* Найближче оточення завжди має на дитину великий вплив. Оскільки основними життєвими середовищами школяра є сім'я, родина, школа, позашкільні заклади, прибудинкова територія, саме тому необхідно сприяти створенню у цих середовищах сприятливого клімату для дитини із установками на цінність людини. Важливо пам'ятати, що у XXI столітті дитина значну частину свого часу проводить у віртуальному середовищі і його вплив може бути як позитивним, так і негативним. Викликають тривогу поява в Інтернет середовищі суїцидальних онлайн ігор, в соціальних мережах суїцидальних груп. Тому необхідно з одного боку здійснювати контроль за контентом мережі, відвідуванням учнями відповідних сайтів, а з іншого важливо формувати в дітей, починаючи з молодшого шкільного віку, критичне ставлення до різноманітної інформації в інтернет мережах та пропозицій участі в іграх та соціальних групах;

3) *цілеспрямоване виховання ціннісного ставлення до життя під час аудиторної та поза аудиторної роботи.* Уся система освіти повинна бути спрямована на виховання ціннісного ставлення до людини, її життя і здоров'я. Ці цінності повинні формуватися як під час вивчення навчальних дисциплін, так і під час реалізації виховних та культурно-масових заходів;

4) *формування у школярів готовності до протидії життєвим труднощам, страхам, розвиток стресостійкості.* Починаючи із молодшого шкільного віку діти повинні усвідомлювати, що у житті можуть траплятися різноманітні труднощі, непорозуміння, несправедливе ставлення. Учні повинні розуміти, що можуть помилятися самі і по відношенню до них люди теж можуть допускати помилки. Вони повинні знати до кого вони можуть звернутися за фаховою допомогою, які у них є права і обов'язки, як вийти із певної складної життєвої ситуації.

Висновки і перспективи (Discussion). У процесі дослідження встановлено, що проблема ціннісного ставлення до життя потребує наукової розробки і є на сьогодні актуальною, оскільки значна кількість людей щороку покінчує життя самогубством. Результати діагностики схильності до суїцидальної поведінки учнів четвертого класу свідчать, що 71 % низький рівень схильності, проте викликає занепокоєння, що у 8% – високий. Значний відсоток (59%) дітей четвертого класу мають медичні страхи. Виховання в учнів ціннісного ставлення до життя людини як найвищої цінності забезпечується в ході реалізації аксіологічного підходу у вихованні. Нами обґрунтовано основні шляхи виховання ціннісного ставлення до життя в учнів молодшого шкільного віку, зокрема: інтеграція зусиль фахівців різних галузей до роботи із учнями; формування сприятливо життєвого середовища навколо дітей; цілеспрямоване виховання ціннісного ставлення до життя під час аудиторної та поза аудиторної роботи; формування у школярів готовності до протидії життєвим труднощам, страхам, розвиток стресостійкості. Перспективи дослідження полягають в обґрунтуванні системи виховання ціннісного ставлення до життя в учнів молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Дмитрук Н. Цінності української молоді / Н. Дмитрук, Г. Падалка, С. Кіреєв, І. Мостова, О. Бікла, В. Шелепа. – К.: ПП«СКД», 2016. – 90 с.
2. Методичний бюлетень щодо попередження суїцидальної поведінки учнів (для практичних психологів, соціальних педагогів) // Електронний ресурс. – Режим доступу: ks-nmcpp.kiev.sch.in.ua/Files/downloads/Бюлетень%20суїцид.doc – Назва з екрану.

3. Ніколаєнко С.М. Програма виховання студента: «Фахівець, громадянин, патріот» / С.М.Ніколаєнко, В.Д.Шинкарук, Д.М.Рудень, Р.В.Сопівник, І.В.Сопівник, Г.В.Петрів, А.О.Кушнір, В.В.Мойсєєв, О.П.Давидова. – К.: «Компринт», 2016. – 74 с.
4. Сопівник І. В. Ціннісний (аксіологічний) підхід у вихованні особистості / І. В. Сопівник // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2016. Вип. 239 – С. 225-229.
5. Сопівник І. В. Крос-культурний аналіз ціннісних орієнтацій сучасної молоді / І. В. Сопівник // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2017. Вип. 267 – С. 175-181.
6. Сопівник Р. В. Ціннісні орієнтири екзистенціалізму в контексті виховання особистості // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірних наукових праць. – 2015 - . Вип. 2 (65). – С. 164-173.

References

1. Dmytruk, N., Padalka, H., Kirieiev, S., Mostova, I., Bikla, O., Shelepa, V. (2016) Tsinnosti ukrainskoi molodi [The values of Ukrainian youth]. – K.: PP«SKD», 2016. – 90 s.
2. Metodychnyi biuleten shchodo poperedzhennia suitsydalnoi povedinky uchniv(dlia praktychnykh psykholohiv, sotsialnykh pedahohiv) [Methodical bulletin on the prevention of suicidal behavior of students (for practical psychologists, social pedagogues)] Available at: ks-nrmcpp.kiev.sch.in.ua/Files/downloads/Biuleten%20suitsyd.doc.
3. Nikolaienko S.M., Shynkaruk V.D., Ruden D.M., Sopivnyk R.V., Sopivnyk I.V., Petriv H.V., Kushnir A.O., Moisieiev V.V., Davydova O.P. Prohrama vykhovannia studenta: «Fakhivets, hromadianyn, patriot» [Student education program «specialist, citizen, patriot»]. Kiev: «Komprynt», 74.
4. Sopivnyk, I. V. (2016) Tsinnisnyi (aksiolohichnyi) pidkhid u vykhovanni osobystosti [Valuable (axiological) approach in the education of the individual] Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy / Seriiia «Pedahohika, psykholohiia, filosofiia», 239, 225-229.
5. Sopivnyk, I. V. (2017) Kros-kulturnyi analiz tsinnisnykh oriientsii suchasnoi molodi [Cross-cultural analysis of the value orientations of modern youth] Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy / Seriiia «Pedahohika, psykholohiia, filosofiia». 2017. 267. 175-181.
6. Sopivnyk, R.V. (2015) Tsinnisni oriientyry ekzystentsializmu v konteksti vykhovannia osobystosti [Valuable orientations of existentialism in the context of the education of the person] Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: Zbirnykh naukovykh prats, 2 (65), 164-173.

ВОСПИТАНИЕ ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ К ЖИЗНИ В УЧАЩИХСЯ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

И. В. Сопивнык, А.А. Островская

Аннотация. В статье раскрыто аксиологический подход в воспитании детей младшего школьного возраста. Представлены результаты диагностики склонности к суицидальному поведению учащихся четвертого класса. Обоснованы пути воспитания ценностного отношения к жизни в учеников младшего школьного возраста: интеграция усилий специалистов различных отраслей к работе с учащимися; формирование благоприятной жизненной среды вокруг детей; целенаправленное воспитание ценностного отношения к жизни во время аудиторной и внеаудиторной работы; формирование у школьников готовности к противодействию жизненным трудностям, страхам, развитие стрессоустойчивости.

Ключевые слова: ценности, аксиология, ценностная сфера личности, ценностное отношение, ценностное отношение к жизни, склонность к суицидальному поведению.

EDUCATION OF VALUABLE RELATIONSHIP TO LIFE IN STUDENTS OF THE YOUNG SCHOOL AGE

I.V. Sopivnyk, A.A. Ostrovskaya

Abstract. The article reveals the axiological approach in the education of children of primary school age. The results of the diagnosis of the propensity to suicidal behavior of fourth-grade students are presented. The ways of upbringing of the value attitude to life in pupils of primary school age are grounded: integration of efforts of specialists of various branches to work with pupils; formation of a supportive environment around children; purposeful education of the value attitude to life during classroom and extracurricular activities; formation of readiness for schoolchildren against life difficulties, fears, development of stress-resistance.

Keywords: values, axiology, value sphere of personality, value attitude, value attitude to life, propensity to suicidal behavior.

УДК 378.147:656.61.071.1-056.87

ДІАЛОГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-СУДНОМЕХАНІКІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

М.В. СОТЕР, аспірант кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту

Херсонського державного університету

E-mail: sotermariia@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена дослідженню питання використання діалогових технологій у підготовці майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації.

Підкреслено роль діалогових технологій при підготовці особистості до міжкультурної комунікації. Акцентовано, що завдяки цій технології студенти вчать критично мислити; вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації; аналізувати, оцінювати, зважувати альтернативні позиції, думки, приймати продумані, продуктивні, логічні рішення з урахуванням думок колег/партнерів; брати участь в дискусіях з дотриманням правил етики спілкування.

Звернуто увагу на те, що застосування різних видів бесіди під час підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації сприятиме: формуванню уміння висловити власну точку зору; більш детальному розкриттю проблемних питань, що потребують роз'яснень, уточнень; підтримки продуктивного взаємозв'язку між викладачем і студентами; ефективній перевірці засвоєння навчального матеріалу студентами; мотивації навчальної діяльності; при розходженні відповідей на поставлені викладачем запитання здатності спільними зусиллями, разом, згуртовано знайти відповідь на запитання з включенням елементів дискусії; отриманню студентами важливого досвіду узгодження дій, уміння дійти до спільного консенсусу; уміння зрозуміти думку партнера, доступно пояснити власну точку зору, за потреби, привести аргументи.

Ключові слова: міжкультурна комунікація; діалогові технології; бесіда; види бесіди: контрольна-перевірочна, пошукова, узагальнююча та евристична бесіда; форми проведення бесіди: фронтальні, групові та індивідуальні.

Актуальність (Introduction). Для фахівців морської галузі питання налагодження міжкультурного спілкування є досить важливим і актуальним водночас, це, перш за все пов'язане з глобалізацією морської галузі, мультикультурністю міжнародних екіпажів, що вимагає підготовки трансцендентальної міжкультурної особистості (за О. Леонтовичем), готової до ефективної взаємодії з представниками інших лінгвокультурних спільнот у процесі обміну культурними цінностями, знаннями, способами діяльності, під час виконання безпосередніх професійних обов'язків.

Практика спілкування з носіями інших культур довела, що навіть добре знання іноземної мови не виключає нерозуміння між людьми і, що успішні та ефективні контакти з представниками інших культур неможливі без практичних навичок міжкультурного спілкування [5, с. 9]. Більш того, як підтвердження вище сказаного, дані досліджень Міжнародної морської організації (ІМО) засвідчують, що саме людський фактор в безпеці мореплавства займає перші позиції, він зумовлює від 70 до 80% аварій і катастроф, очевидно, що одним з факторів є